

Dicsérni jöttem, nem temetni

HÍREK -

Kedves Kollégák, Támogatók és Innovátorok!

Az Országgyűlés ma, 2019. július 2-án fogadta el azt a törvényt, ami az MTA kutatóintézeteit elkobozza az Akadémiától, azaz létrehozza az ELKH-t, az Elkobzott Kutatási Hálózatot a kormány erős felügyelete alatt. Én mégis dicsérni jöttem, nem temetni: dicsérni jöttem az Akadémia kutatóhálózatának dolgozóit, a támogatóinkat és mindannyiunkat mint innovátorokat. A dicséret formája leggyakrabban a köszönet lesz.

Az innovációs miniszter egy éve 54 percet adott az MTA-nak, hogy reagáljon a költségvetési törvény tervezetére, aminek értelmében a kutatóintézeteknek szánt 17 milliárd forintos állami támogatást 2019-től a minisztériumához „csoportosítják át”. Ez a hírhedtté vált, 54 perces határidő új helyzetet teremtett. Ebben az új helyzetben a kutatóhálózat dolgozóinak új megoldásokat kellett találniuk. Szervezeti innovációként létrehozták az Akadémiai Dolgozók Fórumát. Új tevékenységekbe kezdtek, és ezzel új piacokra is beléptek: plakátokat terveztek, a felvonulóknak táblákat gyártottak, demonstrációkat szerveztek, és petíciókat fogalmaztak meg. Pedig közben kutatniuk is kellett, hiszen ez a munkájuk. A létező fogalmakkal talán folyamat-, avagy eljárásinnovációnak nevezhetjük, hogy a napi munkájuk mellett ezekre az új, nem tervezett tevékenységekre is találtak, teremtettek időt és energiát. De az is lehet, hogy új fogalom bevezetésére lesz majd szükség, amikor – békésebb időkben – visszatekintünk ezekre a küzdelmekre. Köszönöm, hogy ebben részt vehettem, időnként újra diáknak érezhettem magam, aki „mozgalmárkodik”.

Az ADF tagjai sok-sok információt és ötletet osztanak meg egymással a közösségi médiában, élénk eszmecserét folytatnak. Ebből is sokat tanultam, olyan emberekkel ismerkedtem meg először virtuálisan, majd személyesen is, akikkel valószínűleg nem találkoztam volna, ha nincs a hadiállapot. Ezt is köszönöm, de azt persze nem, hogy – a családom és a barátaim szerint – viharos gyorsasággal fb-függővé váltam.

Nem készítettem statisztikát, de a benyomásaim szerint az ADF motorjai között talán több a hölgykolléga, mint a férfi, a nemek közötti egyensúlyra tehát nem panaszkodhatunk, sőt, ebben élenjárunk. Az ADF eddig nem végzett gender kutatásokat, de szűkebb körben már felvetődött az a gondolat, hogy vizsgálni kellene a női és férfi kutatók közötti esélyegyenlőséget az MTA-n belül, illetve szélesebb körben is.

Az ADF egy szakmai munkacsoportot is létrehozott. Ebben fizikusokkal, kémikusokkal, biológusokkal és bölcsészekkel készítettünk elemzéseket. Ilyen elemzéseket korábban mindannyian írtunk, ez nem volt innováció, de az igen, hogy ennyire sokféle tudást és tapasztalatot tudtunk hasznosítani, egybegyűrni. Ráadásul csak a virtuális térben találkoztunk munka közben. Köszönöm, hogy együtt dolgozhattam ezekkel a kollégákkal – de ezt a csapatot sem temetem: biztos vagyok benne, hogy még nem tettük le a képzeletbeli közös lantot.

Két főigazgató kezdeményezésére egy másik csapat hihetetlenül gyorsan elkészítette az Eötvös 2020+ program címmel vitára bocsátott Fehér Könyvet. Ez olyan gyors folyamat volt, hogy ezt is tekinthetjük eljárásinnovációnak. A Fehér Könyvben elemeztük a magyar innovációs rendszer teljesítményét, a szereplők feladatait, és sokrétű szakpolitikai javaslatokat fogalmaztunk meg. Köszönöm, hogy ebben a munkában is részt vehettem, új kollégákat, új megközelítéseket, új ötleteket ismerhettem meg.

Az MTA Lendület programja által támogatott kutatócsoportok vezetői is számos elemzést készítettek, szakpolitikai javaslatokat fogalmaztak meg, a miniszterelnöknek írt nyílt levelekkel próbálták jó irányba terelni a változtatási szándékot. Az első levelükre adott, akár pozitívnak is értékelhető válasz ellenére az ő

javaslataik is süket fülekre találtak. Az mégis örvendetes, hogy ők is megszervezték magukat, átlépték a tudományterületeket elválasztó határokat, kezdeményező módon részt vettek a szakmai egyeztetésekben. Akik itthon maradnak közülük, ezután másképpen fogják befolyásolni a magyar tudományos kutatás jövőjét. Köszönöm, hogy velük is dolgozhattam, olvashattam az elemzéseiket és a nyílt leveleiket.

A támogatóink kitartó segítségét már többen, többször megköszönték. Ezt én is, itt is, most is szeretném megismételni. Ők is folyamatosan új módszereket keresnek, hatásos megoldásokkal szeretnének változásokat elérni. Remélem, hogy előbb-utóbb találunk ilyeneket, de ne legyünk türelmetlenek: az innováció útja ritkán nyílegyenes, a legtöbbször kanyargós, sőt zsákutcákból visszafordulva kell folytani a munkát. A „próbálkozás és tévedés” módszere nem tévút, nem az erőforrások pazarlása, hiszen csak így tanulhatunk, csak így találhatunk valóban új, működő megoldásokat.

Az új helyzetben tehát mindannyian innovátorok lettünk. De a módszereinket és az új termékeinket, új tevékenységeinket nem szabadalmaztatjuk. Mi tudjuk, hogy a szabadalom nem innováció, és azt is, hogy nem minden innovációhoz vezető új ötletet lehet és kell szabadalmaztatni. Akik a szabadalmak alacsony számát kéri számon az Akadémián, ezt nem tudják, vagy nem akarják tudni, mint ahogy az sem, hogy az innováció, azaz valamilyen új megoldás gyakorlati alkalmazása a vállalkozások feladata, nem a kutatóké. Ha egy kutató a gyakorlatban akarja hasznosítani valamilyen új eredményét, akkor vállalkozást alapít, vagy eladja az eredmény hasznosítási jogát egy vállalkozásnak.

Kedves Kollégák, Támogatók és Innovátorok!

A megszólítás rövidítése KTI, ami megegyezik a munkahelyem, a Közgazdaságtudományi Intézet rövid nevével. De nem a KTI nevében beszélek most, mert a KTI nem politizál, hanem kutat, mint az MTA minden intézete. Az MTA sem politizál, sem az elnök, sem az elnökség, sem a titkárság, sem az osztályok, sem a közgyűlés, sem a köztestület. Ha szakmai indoklás nélkül támadás éri az Akadémiát, ami tehát logikai alapon is, meg a módszereit tekintve is politikai(nak látszik), akkor természetesen védekezik. Álságos vád a védekezést úgy beállítani, hogy az MTA politizál.

A kutatási eredményekből természetesen megfogalmazunk szakpolitikai következtetéseket és ajánlásokat. Ha ezt nem tennénk, az súlyos hiba volna. Ennél is súlyosabb hiba összemosni a szakpolitikai elemzést és a politizálást.

A fentiekből talán kiderült, hogy az innováció és az innovációpolitika a kutatási területem. Ez sokáig elhanyagolt területnek számított Magyarországon. Személyesen sokszor frusztrált ez a helyzet, de mindig is izgalmasnak és fontosnak tartottam az innovációkutatók kérdéseit, ezért nem eveztem át más vizekre. Az új helyzetben sokkal nagyobb figyelmet kaptak a kedvenc kutatási témáim, pl. a vállalkozások és az egyetemek, kutatóintézetek közötti együttműködés. Több felkérést is kaptam, hogy tartsak előadást az alap kutatás és az innováció kapcsolatáról. Ilyenkor mindig elmondtam a mantráimat (amelyek közül néhányat már becsempésztem ebbe a szövegbe is). A mantráim közé tartozik az is, hogy az MTA intézeteinek átalakítása önmagában, az innováció keretfeltételeinek érdemi javítása nélkül nem javítja, nem javíthatja az innovációs teljesítményt, tehát a gazdasági teljesítményt sem, viszont nagy valószínűséggel károkat okoz rövid, közép- és hosszútávon is. Az egyik ilyen előadás után, kis társaságban, de nem négy szemközt, egy az innovációs miniszterhez közel álló személy sok érdekes kérdést tett fel nekem, többek között a következőt: Tudja-e, hogy egy ilyen mondatért régen elvitték volna? A kérdés annyira meglepett, hogy csak annyit válaszoltam, volt itt egy rendszerváltás. Nem kérdeztem meg, hogy minek szánta a kérdését, miért tette fel. Ezt a történetet azért osztom meg itt, hogy jobban felkészülhessünk a jövőbeni helyzetünkre: milyen gondolkodásmód válhat uralkodóvá az ELKH (az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat) irányításában. (Zárójelben ugyan, de fontos: szegény Eötvös Loránd nevét valahogyan tisztán kellene tartanunk.)

Az egyéves évforduló arra is alkalmat adna, hogy számvetést készítsünk, aminek az egyik formája a költség-haszon elemzés lehetne: mit értünk el, és ez mennyibe került. Több fontos eredményt elértünk

tavaly június óta, de a költségek iszonyatosan magasak voltak, és még inkább lesznek: a bizonytalanság miatt sokan elhagyják az MTA-t, a kutatói pályát vagy az országot. Súlyosan megrendült a bizalom a kutatók és a szakpolitikák formálói között, márpedig szakmai megalapozás nélkül nem lehet jó szakpolitikai intézkedéseket tervezni, bevezetni, majd a hatásukat elemezni, értékelni, azaz hatásosan, eredményesen és hatékonyan felhasználni a közpénzt. A költségek felületesnek számító számbavétele is nagyobb terjedelmet igényelne, mint ami most a rendelkezésekre áll. A tétéles, alapos számbavétel pedig adatokra, felmérések eredményeire alapozott komoly elemzések révén végezhető el.

De hadd fejezzem be az eredményekkel: ahogy korábban már többen, közöttük Szilágyi Adrienn is hangsúlyozta (ÉS, LXIII. évfolyam, 8. szám, 2019. február 22.), a megosztási kísérletek a szándékolttal ellentétes hatást értek el: erős – a várhatónál mindenképpen erősebb – szolidaritás alakult ki a kutatók nemzedékei, a különböző tudományterületeken, illetve az MTA kutatóintézeteiben és az egyetemeken dolgozó kutatók között, valamint a kutatók és az ő munkájukat segítő MTA dolgozók között. Sok csatornán, sok fórumon szóba került az MTA helyzete, a tudományos kutatás társadalmi és gazdasági haszna, a kutatási szabadság ügye. Az ADF egy rádiós ismeretterjesztő programot is indított. Biztos vagyok benne, hogy nagyon sok honfitársunk megértette, miért fontos mindaz, amit csinálunk, amiért szót emeltünk és emelünk, amit próbálunk megvédeni. Számos támogató nyilatkozatot kaptunk külföldről is. Megtanultuk megszervezni magunkat, de legalábbis elkezdtük ezt a tanulási folyamatot. Új szakmai elemzéseket készítettünk, új szakpolitikai javaslatokat tettünk, amelyek új párbeszédet indítottak, indíthatnak el.

A bulvársajtó aljas, nemtelen támadásai is azt mutatják, hogy sokkal erősebbek vagyunk, feltehetően komolyabb társadalmi támogatást élvezünk, mint amire az MTA elleni támadást vezető politikusok számítottak, ezért tartják szükségesnek, hogy bevessék az erkölcsi lejáratás fegyvertárát. Együtt erősek voltunk! Hosszú lenne a teljes névsor, ezért nevek nélkül köszönöm meg mindazok munkáját, energiáját, idejét, akik mozgásba lendítették, és mozgásban tartják az ADF-et.

Ne hagyjuk abba, alapítsuk meg a VAD Fórumot, a Volt Akadémiai Dolgozók Fórumát, ami ne legyen vad, de legyen határozott és kitartó. Új partnerekkel megerősödve vigye tovább az ADF eddigi munkáját, keressen és találjon új módszereket, megoldásokat, amelyek társadalmi innovációkhoz is elvezethetnek. Mutassuk meg, hogy vannak értékeink, van másik ország, van másik jövő.